50 m^2 (two trenches (a total of 22 m^2) and 13 test pits (a total of 28 m^2)) were excavated. The investigation showed that no human remains or valuable finds exist at the future construction site, only stone paving from the second half of the 20th century (Fig. 3).

A geophysical survey was conducted at three different locations using electrical resistance tomography, induced polarisation, and georadar (Fig. 2). The possible location of the tunnel the prisoners used to escape was identified (Fig. 4), the location and shape of the big pit identified in 2015 were checked (Fig. 5), and anomalies indicating metal objects were discovered in the direction of the site of the ditch leading to the massacre pits.

Andrius Šležas

II Pasaulinio karo vokiečių karių kapavietė Smilgių kaime

2016 m. Smilgių kaime, Daugėlių g. 22 sodyboje (Šiaulių r., Kužių sen.) VDK užsakymu vykdyti II Pasaulinio karo vokiečių karių palaidojimo vietos paieškos ir ekshumavimo darbai. Sodybos savininko teigimu, 1944 m. frontui judant per Kuršėnų apylinkes, jo sodybos daržinėje buvo įkurta trumpalaikė vokiečių karo ligoninė. Vokiečiai naudojosi gyvenamuoju pastatu kaip trumpalaikiu štabu, o daržinė buvo paversta sanitariniu punktu, kuriame buvo tvarstomi iš fronto parvežti vokiečių kareiviai. Mirusieji kariai buvo palaidoti už 100 m į PV pusę nuo daržinės, ties sankirta su įvažiavimu į sodybą ir keliu Kuršėnai–Smilgiai. Teigiama, kad šioje vietoje turi būti palaidota 12 vokiečių karių. Kupsteliai vėliau sunyko, o tarybiniu laikotarpiu spėjamas žemės lopinėlis kartu su visa sodybos pieva buvo paverstas ariamu lauku.

Pakalbėjus su sodybos savininku ir patikslinus numanomą vietą, buvo suformuota 5x2 m dydžio žvalgomoji perkasa lygioje žole apaugusioje vietoje. Ji buvo šalia dešiniojo kelio Kuršėnai–Smilgiai kelkraščio, nutolusi nuo jo apie 6,48 m ŠR kryptimi ir apie 16,5 m PR kryptimi nuo įvažiuojamojo kelio į sodybą. Perkasos ilgosios kraštinės orientuotos ŠR–PV kryptimis. Nuėmus velėną pradėta gilintis į rudą molingą gruntą nuo perkasos V pusės. Įsigilinus iki 30 cm gylyje esančio įžemio, perkasos V kampe aptikti dviejų batų priekiai. Išlyginus bei išvalius perkasos dugną, fiksuoti 4 kapų kontūrai, orientuoti ŠR–PV kryptimis. Praplatinus žvalgomąją perkasą suformuota viena 14,65 m ilgio, 2–3 m pločio perkasa, kurios bendras plotas siekė 35,95 m^2. Pasiekus įžemį 30 cm gylyje išryškėjo kapų duobių kontūrai, orientuoti ŠR–PV kryptimi. Kapų duobės buvo vienoje eilėje, atskirtos 17–95 cm tarpais. Atidengta ir ekshumuota 12 karių palaikų (1 pav.). Jie palaidoti vienoje eilėje, 40–90 cm gylyje, galvomis orientuoti į ŠR pusę. Mirusieji laidoti be karstų, su uniformomis, avalyne, ekipuotės dalimis bei asmeniniais daiktais.

Aptiktus radinius galima skirstyti į 3 pagrindines grupes. Tai karių ekipuotės dalys: amunicinio diržo fragmentai, dirželiai, jų reguliatoriai, kabliukai; uniformos bei aprangos dalys (įvairios sagos, diržai, batai) ir asmeniniai karių daiktai: šukos, pypkės kandikliai, piniginės (2 pav.) ir panašiai. Sprendžiant pagal radinius, galima teigti, kad kariai priklausė Vokietijos kariuomenei. Buvo atrinktos gerai išlikusios ginkluotės ir ekipuotės dalys (sulankstomas peilis, šovinių dėtuvė, dujokaukės dėklas), taip pat asmeniniai karių daiktai, kurie nėra reikšmingi karius identifikuojant ir neturi simbolinės reikšmės kario palikuonims (kompasas, šukos, monetos, ženkliukai (3 pav.). Šie radiniai buvo perduoti ŠAM.

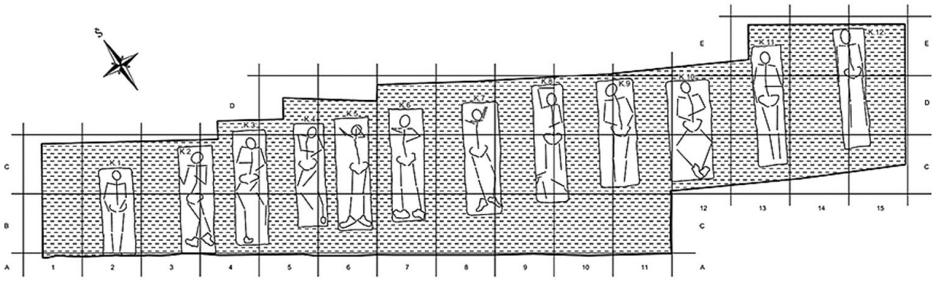

1 pav. Bendras kapų planas. A. Akuocko ir A. Šležo brėž.

Fig. 1. The general plan of the burials.

0 5 cm

2 pav. Odinė piniginė su metaliniais skaičiais „103“. S. Černovol nuotr.

Fig. 2. The leather purse with the metal numbers '103'.

0 3 cm

3 pav. Plastikinis prisegamas ženkliukas su ereliu iš kapo 5. S. Černovol nuotr.

Fig. 3. The plastic eagle badge with a pin clasp from burial 5.

Remiantis istoriniais duomenimis, Smilgių kaimo apylinkėse vykusiuose mūšiuose dalyvavo Vokietijos armijos tankų korpuso „Didžiosios Vokietijos“ (vok. *Grossdeutschland*) divizija. Jai teko atremti tarybinės armijos artilerijos ugnį (82 mm BM–8 ir 132 mm BM–137 „Katiušas“) ir atakos lėktuvus *Iljušin Il–2*. Manoma, kad Smilgių kaime palaidoti vokiečių kariai taip pat buvo iš šios divizijos dalinių (4 pav.). Karių identifikavimo žetonų koduotės ir radiniai (monetos iš Vengrijos, Vokietijos, Prancūzijos, Rumunijos) sutampa su vokiečių tankų korpuso *Grossdeutschland* koduotėmis bei dislokacija karo metu.

7 individai iš 12 turėjo identifikacinius kario atpažinimo žetonus (1, 4, 5, 7, 9, 11, 12). 6 iš 7 žetonų buvo perlaužti per pusę pagal numatytą karių palaidojimo tvarką ir tik vienas žetonas (12) buvo sveikas, sudarytas iš dviejų dalių. Sprendžiant pagal žetonų šifruotes, visi kariai, išskyrus kape 9 palaidotą kareivį, buvo pakaitiniai / rezerviniai (vok. *Ersatz*) (5 pav.). Žuvę kariai priklausė motorizuotų pėstininkų ir tankų batalionams (*Gren.E.B.mot.; Pz.Btl.; Pz.Ers.Btl.*).

Palaikai yra 18–35 m. amžiaus vyrų. Daugiausia identifikuota Šmorlio mazgų (1–3, 6–11), keli artrito (8, 10) ir osteofitų (10) atvejai. Fiksuotos anatominės variacijos – *spina bifida* (3, 5–6, 8, 12), *rhomboid fossa* (1, 9–10) ir žastikaulių alkūnių duobių angos (7). Mirusiųjų dantys buvo su taisymo žymėmis: plombomis (1, 4, 6–8, 10, 12), karūnėlėmis (3, 8, 10), protezais (8) ar išimamais daliniais dantų protezais su apkabėlėmis (8, 10). Trys individai turėjo perimortalinius (7–9) kaulų lūžius, du –

postmortalinius (3–4), vienas – su deformacija sugijusio raktikaulio lūžio atvejis (8).

Kape 12 aptiktas individas išsiskiria iš likusių 11 palaidojimų. Kartu su juo rastas identifikavimo žetonas buvo neperlaužtas, sudėtas iš dviejų dalių. Individo kairiajame kaktikaulyje identifikuota kulkos įėjimo anga su 4 spindulinėmis lūžių linijomis – mirtinas sužeidimas, negydomas ligoninėje. Kapo duobė yra giliausia (90 cm gylio) ir su didžiausiu tarpu (95 cm) tarp palaidojimo duobių. Manoma, kad šis karys palaidotas paskutinis. Jį galbūt palaidojo vokiečiai, atvežę tiesiai iš fronto linijų arba vietiniai gyventojai, aptikę kario palaikus ir nusprendę palaidoti šalia jau buvusių kapinių.

Palaikai bus perlaidoti Kaune esančiose vokiečių karių kapinėse. Kapuose aptikti prastai išlikę radiniai bus perlaidoti kartu su palaikais, o tapatybės nustatymui svarbūs identifikaciniai žetonai ir daiktai, galintys turėti simbolinės reikšmės kario palikuonims, bus perduoti VDK.

4 pav. Kapas 4, vaizdas iš viršaus. N. Dargytės nuotr.
Fig. 4. Burial 4, as seen from above.

The Burial Site of Second World War German Soldiers in Smilgiai Village

In 2016, a search was conducted on the plot at Daugėlių St. 22 in Smilgiai village (Šiauliai District) for the burial site of Second World War German soldiers, which resulted in the exhumation of their remains. A total of 35.95 m^2 were excavated and 12 burials were unearthed and removed. The burials were discovered at a depth of 40–90 cm with the heads to the NE. The individuals had been interred without coffins and in one row.

Uniforms, footwear, gear fragments, and personal items were discovered near the remains. Seven of the 12 individuals had identification tags. The remains belonged to 18–35 year-old males. Lesions, fractures, anatomical variations, and dental work were identified. The remains will be reburied in military cemeteries in Kaunas.

5 pav. Kape 11 aptiktas identifikacinis žetonas. A. Šležo nuotr.
Fig. 5. The identification tag discovered in burial 11.